

College voor Toetsen en Examens

TERUGBLIK

CENTRAAL EXAMEN FILOSOFIE HAVO
EERSTE TIJDVAK 2019

December 2019

1 Inleiding

Jaarlijks publiceert het CvTE voor enkele vakken een terugblik op het examen. Daarvoor wordt – naast de reguliere raadpleging via de Quick scan bij het aanleveren van examenresultaten in WOLF – een uitgebreide vragenlijst gebruikt. De aanleiding voor een terugblik kan een verandering zijn van het onderwijsprogramma, een wijziging in de vorm van het centraal examen of meer algemeen de behoefte aan meer informatie over hoe docenten het centraal examen waarderen. In 2019 is voor filosofie havo gekozen, onder meer omdat recent een aantal wijzigingen in het examen zijn doorgevoerd met betrekking tot de hoeveelheid tekst, de opsplitsing van samengestelde vragen en het aantal vragen.

Quick scan

Via WOLF (Windows Optisch Leesbaar Formulier) geven examinatoren per vraag de scores van hun kandidaten voor het centraal examen aan Cito door. Ten behoeve van de normering stelt Cito op basis van de WOLF-gegevens een toets- en itemanalyse van het centrale examen op. Via WOLF wordt de examinatoren gevraagd naar hun mening over de moeilijkheidsgraad, de lengte en de aansluiting op het gegeven onderwijs. Ook wordt de examinatoren gevraagd welk rapportcijfer zij aan dit centraal examen zouden geven. De resultaten van deze bevraging via WOLF worden weergegeven via de Quick scan. De Quick scan geeft een beeld van de mening van de docenten over het centraal examen nadat zij de eerste correctie hebben verricht.

De vragenlijst

Bij enkele vakken zijn de examinatoren ook ná de normering middels een uitgebreidere vragenlijst over het centrale examen eerste tijdvak bevraagd. Met de gegevens die door Cito zijn verzameld d.m.v. de Quick scan en vragenlijst, beoogt het College voor Toetsen en Examens (CvTE) om een representatief¹ beeld te verkrijgen van de meningen van de docenten over het centrale examen. Het CvTE kan dan bezien of in toekomstige centrale examens, met behoud van handhaving van het niveau, ingespeeld kan worden op de wensen en opvattingen uit het veld. Met uitzondering van het rapportcijfer maken de vragen uit de Quick scan eveneens deel uit van de vragenlijst. Het is mogelijk dat dezelfde vraag verschillend beantwoord is doordat de Quick scan vóór en de vragenlijst ná de normering is afgenomen.

Afnamegegevens

Cito stelt jaarlijks een digitaal examenverslag op de centrale examens: www.cito.nl. Per centraal examen worden daarin afnamegegevens weergegeven die zijn ontleend aan de Toets en Itemanalyse.

Terugblik

De resultaten van de Quick scan (paragraaf 2) en de vragenlijst (paragraaf 3) vormen samen met een overzicht van de afnamegegevens (paragraaf 4) de terugblik op het centraal examen. Er is voor gekozen om de reacties op de open vraag van de vragenlijst (ruim 200 reacties) hier integraal op te nemen. De terugblik start met de conclusies die het CvTE trekt uit de gepresenteerde gegevens.

---

¹ Ten aanzien van de representativiteit van de steekproef moet worden opgemerkt dat er sprake is van een selectie uit de populatie aangezien het verzoek tot invullen van de uitgebreide vragenlijst uitsluitend is gedaan aan de vakdocenten die bij het invullen van WOLF een groepsrapportage hebben aangevraagd.

2 Conclusies en aandachtspunten

De Quick scan is door 75 docenten ingevuld (zie paragraaf 3). De uitgebreide vragenlijst werd door 39 docenten (43%) ingevuld van wie 18 ook de open vraag aan het eind gebruikten om een persoonlijke reactie op het examen te geven (zie paragraaf 4). De voornaamste bevindingen uit de Quick scan en de uitgebreide vragenlijst zijn:

Waardering van het centraal examen

- Het cijfer dat docenten in de Quick scan aan het centraal examen havo geven is 6,6. 86% geeft het cijfer van een 6 of hoger, 14% een 5 of lager. In 2018 was het waarderingscijfer 7,6. Dat was een uitschieter; waarderingscijfers voor centraal examens van de maatschappijgerichte vakken liggen vaak tussen de 6 en 7.
- De inhoudelijke aansluiting van het centraal examen bij het gegeven onderwijs is voor 88% van de docenten 'voldoende', 'goed' of 'zeer goed'. 12% vindt dit 'onvoldoende' of 'slecht'. In de uitgebreide vragenlijst is 95% van de docenten positief over de aansluiting.
- In de vragenlijst geven docenten aan dat het examen 'volledig' of 'in voldoende mate' aansluit bij de eisen in de syllabus.

Lengte en moeilijkheidsgraad van het centraal examen

- Wat betreft moeilijkheidsgraad geeft in de Quick scan 37% van de docenten aan het examen 'niet te moeilijk/niet te makkelijk' en 43% 'moeilijk' te vinden. 8% vindt het examen 'makkelijk' of 'te makkelijk'; 12% vindt het 'te moeilijk'. Het examen is naar de mening van docenten dus van gemiddeld niveau tot moeilijk. De N-term van 1,3 geeft aan dat het examen relatief moeilijk was; dit sluit aan bij de mening van docenten over de moeilijkheidsgraad.
- In de vragenlijst is een vraag gesteld over het onderscheidend. Een grote meerderheid van 36 docenten (92%) geeft aan dat dit examen 'voldoende' onderscheid maakt tussen vaardige en minder vaardige leerlingen. Uit de toets- en itemanalyse van het examen (zie www.cito.nl) blijkt dat de gemiddelde rit-waarde van het examen 0,38 was. Een rit-waarde van boven de 0,3 geeft aan dat een examen voldoende onderscheidend is. De inschatting van de meerderheid van de docenten wordt door dit gegeven dus bevestigd.
- In de Quick scan en de vragenlijst beoordeelt een grote meerderheid van 85% de lengte van het examen als 'precies goed'. Het aantal vragen is voor 79% van de docenten 'precies goed'.

Uitgangsmateriaal, contexten en taalgebruik

- Twee vragen in de vragenlijst gaan over omvang en functionaliteit van de inleidende teksten bij de vragen. Een grote meerderheid van de docenten vindt de teksten 'precies lang genoeg' en 'grotendeels' of 'allemaal' functioneel. Enkele docenten zijn kritisch op beide punten. Zeven docenten noemen de inleidende teksten 'grotendeels niet functioneel'. In de ogen van examenmakers echter is beantwoording van de examenvragen niet goed mogelijk zonder deze inleidende teksten.
- De gekozen contexten vindt 92% van de docenten 'grotendeels' of 'allemaal geschikt'.
- De moeilijkheidsgraad van de teksten vindt 80% 'precies goed' en 20% 'moeilijk'. Dit is in lijn met de eerder geconstateerde moeilijkheidsgraad van het examen als geheel en de N-term van het examen.
- Vergelijkbare scores zijn er wat betreft taalgebruik in het examen: 82% 'precies goed' en 18% 'moeilijk'. Ten aanzien van het taalgebruik in de vragen zegt 72% dit 'grotendeels duidelijk' te vinden en 15% 'duidelijk'. Vijf docenten (13%) geven aan dit 'vaak onduidelijk' te vinden.

De vragen in het centraal examen

- In het centraal examen worden reproductieve vragen (kennis) en productieve vragen (inzicht en toepassing) gesteld. 80% vindt de verhouding in het examen 2019 'goed'. 7 docenten (18%) willen meer productieve vragen en één docent meer reproductieve.
- De examenvragen doen voor 77% van de docenten 'precies goed' beroep op kennis van de filosofie. Zes docenten vullen hier 'te uitvoerig' in en drie 'te gering'.

De nieuw opzet van het centraal examen

- In de nieuwe opzet van het examen is het aantal vragen teruggebracht en deelvragen herkenbaarder gemaakt. Het effect hiervan op de overzichtelijkheid van de vragen wordt door vrijwel alle docenten tot 'positief' of 'zeer positief' beoordeeld (92%).
- In het examen 2019 is de hoeveelheid tekst nog verder ingekort vergeleken met het examen 2018, het jaar waarop al een inkorting had plaatsgevonden vergeleken met de periode daarvoor. De bedoeling van deze inkorting is om kandidaten meer tijd te geven om het centraal examen te maken. 72% van de docenten beoordeelt deze verandering 'positief' of 'zeer positief'. 28% geeft aan dit 'neutraal' te beoordelen.

Correctie van het centraal examen

- Het correctievoorschrift geeft docenten bij de meeste vragen voldoende houvast. Drie docenten (8%) geven aan onvoldoende houvast te ondervinden.
- Het correctievoorschrift is ook voldoende gedetailleerd; enkele docenten geven aan dat het te weinig gedetailleerd is en enkele anderen juist teveel.
- Wat betreft correctietijd voor één examen hadden 10 docenten tussen de 30-45 minuten tijd nodig en 29 docenten (74%) meer dan 45 minuten. Filosofie behoort daarmee tot de vakken waarbij het corrigeren van één examen relatief veel tijd vraagt. Meer informatie over aan correctie bestede tijd is te vinden in een [rapport van Cito](#) uit 2016.

Docenten antwoorden in de gesloten vragen van Quick scan en uitgebreide vragenlijst veelal positief over het centraal examen filosofie havo 2019. Bij veel vragen zijn steeds enkele docenten een andere mening toegedaan dan de grote meerderheid. Er zijn geen punten waarop een aanzienlijke minderheid een afwijkend standpunt heeft

In de uitgebreide vragenlijst bestond via een open vraag de mogelijkheid een persoonlijke reactie te geven op het centraal examen. 19 docenten hebben van deze mogelijkheid gebruik gemaakt. Het betreft onder meer opmerkingen over de te hoge moeilijkheidsgraad van delen van het examen, de onderwerpkeuze in sommige vragen, de inhoud en toepassing van het correctievoorschrift. Opvallend is één kritische reactie waarin wordt gesteld dat 'eerst een paar filosofiedocenten' moeten kijken naar het correctiemodel. Bij de ontwikkeling van het centraal examen filosofie werkt Cito met filosofiedocenten als constructeurs. Voor het CvTE stellen filosofiedocenten het examen vast. Filosofiedocenten zijn dus volop betrokken. Die betrokkenheid houdt ook in dat (kritisch) commentaar op het centraal examen wordt gewaardeerd omdat dit tot verdere verbetering van de centrale examens kan leiden.

Op basis van de Quick scan en uitgebreide vragenlijst over het centraal examen filosofie havo concluderen wij dat docenten filosofie in grote mate positief zijn over het huidige examen. Ook de persoonlijke reacties geven niet direct aanleiding tot wijzigingen in de opzet van examens. Er zijn wel aandachtspunten. Zo kunnen de examenmakers bij moeilijke eindtermen/primaire teksten nog beter kijken hoe zij deze op havo niveau bevragen. Ook een meer eenduidige vormgeving van deelvragen is een aandachtspunt. Verder zijn de opmerkingen over het correctievoorschrift belangrijk; het blijft zoeken naar een goede balans tussen voorschrijven in detail en ruimte laten aan docenten om antwoorden van hun leerlingen te interpreteren en beoordelen.

3 Resultaten van de Quick scan

Bron: www.cito.nl

Wat is uw oordeel over de moeilijkheidsgraad van het examen?				
Ik vind het examen			Abs.	Perc.
te moeilijk			9	12%
moeilijk			32	43%
niet te moeilijk/niet te makkelijk			28	37%
makkelijk			4	5%
te makkelijk			2	3%
		N=	75	100%

Wat is uw oordeel over de lengte van het examen in verhouding tot de tijd die de kandidaat ervoor beschikbaar heeft?				
Het examen is			Abs.	Perc.
te lang			11	15%
precies goed			64	85%
te kort			0	0%
		N=	75	100%

Wat is uw oordeel over de inhoudelijke aansluiting van het examen bij het gegeven onderwijs?				
			Abs.	Perc.
zeer goed			4	5%
goed			29	39%
voldoende			33	44%
onvoldoende			7	9%
slecht			2	3%
		N=	75	100%

Welk cijfer zou u dit examen geven?				
Ik geef dit examen een:			Abs.	Perc.
	1		0	0%
	2		0	0%
	3		0	0%
	4		3	4%
	5		7	9%
	6		25	33%
	7		32	43%
	8		7	9%
	9		1	1%
	10		0	0%
		N=	75	100%

4 Resultaten van de vragenlijst

Vorbereiding op het examen en aansluiting bij de syllabus

Welke documenten gebruikt u bij de voorbereiding van uw leerlingen op het examen?

	Altijd	Meestal	Zelden	Nooit
Een (combinatie van) methode(n)	27(69,2%)	10(25,6%)	2(5,1%)	0(0,0%)
September- en/of Maartmededelingen van CvTE	16(41,0%)	11(28,2%)	8(20,5%)	4(10,3%)
Oude examens	27(69,2%)	11(28,2%)	1(2,6%)	0(0,0%)
Syllabus (gepubliceerd door CvTE)	29(74,4%)	6(15,4%)	2(5,1%)	2(5,1%)
Regeling toegestane hulpmiddelen voor de centrale examens VO	11(28,2%)	9(23,1%)	10(25,6%)	9(23,1%)

Beantwoordt het examen aan de eisen die in de door CvTE gepubliceerde syllabus worden gesteld?
Het examen beantwoordt

volledig aan de eisen	20	51,3%
in voldoende mate aan de eisen	18	46,2%
in onvoldoende mate aan de eisen	0	0,0%
in het geheel niet aan de eisen	0	0,0%
Dit kan ik niet beoordelen	1	2,6%
Totaal	39	100,0%

Wat is uw oordeel over de inhoudelijke aansluiting van het examen bij het gegeven onderwijs?

zeer goed	4	10,3%
goed	23	59,0%
voldoende	10	25,6%
onvoldoende	2	5,1%
slecht	0	0,0%
Totaal	39	100,0%

Uitgangsmateriaal, bronnen en teksten

Aan de vragen gaan vaak korte inleidende teksten vooraf.
Wat is uw oordeel over de omvang van de inleidende teksten voor de beantwoording van de vragen?
Ik vind dat in verhouding tot het aantal vragen de teksten

te kort zijn	2	5,1%
precies lang genoeg zijn	31	79,5%
te lang zijn	6	15,4%
Totaal	39	100,0%

Wat is uw mening over de functionaliteit van de inleidende teksten voor de beantwoording van de vragen? De inleidende teksten zijn

allemaal functioneel	4	10,3%
grotendeels functioneel	28	71,8%
grotendeels niet functioneel	7	17,9%
geen van allen functioneel	0	0,0%
Totaal	39	100,0%

Hoe beoordeelt u de geschiktheid van de contexten voor de kandidaten?
Ik vind de contexten

allemaal geschikt	8	20,5%
grotendeels geschikt	28	71,8%
grotendeels ongeschikt	3	7,7%
allemaal ongeschikt	0	0,0%
Totaal	39	100,0%

Hoe beoordeelt u de moeilijkheidsgraad van de teksten in het examen?
Ik vind de teksten

zeer moeilijk	0	0,0%
moeilijk	8	20,5%
precies goed	31	79,5%
te gemakkelijk	0	0,0%
Totaal	39	100,0%

Moeilijkheidsgraad

Wat is uw oordeel over de moeilijkheidsgraad van het examen?
Ik vind het examen

te moeilijk	2	5,1%
moeilijk	17	43,6%
niet te moeilijk/ niet te makkelijk	17	43,6%
makkelijk	3	7,7%
te makkelijk	0	0,0%
Totaal	39	100,0%

Wat is uw oordeel over de mate waarin het examen de vaardige en minder vaardige kandidaten onderscheidt? Het onderscheidend vermogen is

voldoende	36	92,3%
onvoldoende	2	5,1%
Kan ik niet beoordelen	1	2,6%
Totaal	39	100,0%

Lengte

Wat is uw oordeel over de lengte van het examen in verhouding tot de tijd die de kandidaat ervoor beschikbaar heeft?
Het examen is

te lang	6	15,4%
precies goed	33	84,6%
te kort	0	0,0%
Totaal	39	100,0%

Taalgebruik

Hoe beoordeelt u de moeilijkheidsgraad van het taalgebruik in het examen?
Ik vind het taalgebruik

zeer moeilijk	0	0,0%
moeilijk	7	17,9%
precies goed	32	82,1%
te gemakkelijk	0	0,0%
Totaal	39	100,0%

Hoe beoordeelt u de moeilijkheidsgraad van het taalgebruik in het examen?
Ik vind het taalgebruik in de vragen

duidelijk	6	15,4%
grotendeels duidelijk	28	71,8%
vaak onduidelijk	5	12,8%
onduidelijk	0	0,0%
Totaal	39	100,0%

Vraagvorm

In het examen komen reproductieve vragen (kennis) en productieve vragen (inzicht en toepassing) voor.
Wat is uw mening over de verhouding tussen het aantal reproductieve vragen en het aantal productieve vragen?
Ik vind de verhouding tussen reproductieve en productieve vragen

goed	31	79,5%
niet (zo) goed, ik heb liever een groter aantal reproductieve vragen	1	2,6%
niet (zo) goed, ik heb liever een groter aantal productieve vragen	7	17,9%
Totaal	39	100,0%

Correctievoorschrift

Het correctievoorschrift bestaat uit een algemeen gedeelte en een vakspecifiek gedeelte. In het algemene gedeelte staan de algemene regels voor de correctie van examenvragen. Het vakspecifieke gedeelte bevat het beoordelingsmodel met het bijbehorende scoringsvoorschrift.

In welke mate geeft het beoordelingsmodel u voldoende houvast om bij de antwoorden van een kandidaat te bepalen hoeveel scorepunten u moet toekennen?

Het beoordelingsmodel geeft mij

bij alle vragen voldoende houvast	4	10,3%
bij de meeste vragen voldoende houvast	32	82,1%
bij de meeste vragen onvoldoende houvast	3	7,7%
bij alle vragen onvoldoende houvast	0	0,0%
Totaal	39	100,0%

Hoeveel tijd hebt u gemiddeld per kandidaat besteed aan de correctie van het examen?

minder dan 30 minuten	0	0,0%
tussen de 30 en 45 minuten	10	25,6%
meer dan 45 minuten	29	74,4%
Totaal	39	100,0%

Wat is uw mening over de gedetailleerdheid van het correctievoorschrift?

Ik vind het correctievoorschrift

te gedetailleerd	3	7,7%
voldoende gedetailleerd	30	76,9%
te weinig gedetailleerd	6	15,4%
Totaal	39	100,0%

Vakspecifieke vragen

Het examen wil zowel kennis van de filosofie als de filosofische denkvaardigheden van de leerlingen toetsen.

Wat is uw mening over de mate waarin het examen als geheel een beroep doet op

- kennis van de filosofie en op
- filosofische denkvaardigheden?

	te gering	precies goed	te uitvoerig
beroep op kennis van de filosofie	3 (7,7%)	30 (76,9%)	6(15,4%)
beroep op filosofische denkvaardigheden	13 (33,3%)	23 (59,0%)	3 (7,7%)

Met ingang van 2018 zijn in de opbouw van het centraal examen filosofie enkele wijzigingen doorgevoerd met betrekking tot de hoeveelheid tekst, de opsplitsing van samengestelde vragen en het aantal vragen.

Uit: Septembermededeling filosofie havo 2019 Met ingang van het examen van 2018 is de totale hoeveelheid tekst van het examen ingekort. De hoeveelheid tekst is in het examen van 2019 nog verder ingekort. Wat is uw mening over het effect van deze wijziging op de tijd die kandidaten nodig hebben om het examen te maken?

Ik vind het effect van deze wijziging

zeer positief	4	10,3%
positief	24	61,5%
neutraal	11	28,2%
negatief	0	0,0%
zeer negatief	0	0,0%
Totaal	39	100,0%

Het aantal vragen in de nieuwe opzet is ongeveer 25. Het aantal deelvragen is gelijk gebleven. Een van de doelen van deze opzet is dat de kandidaten de afzonderlijke (deel)vragen beter herkennen en bijvoorbeeld geen vragen per ongeluk overslaan.

Wat is uw mening over het effect van deze wijziging op de overzichtelijkheid van de vragen?

Ik vind het effect van deze wijziging

zeer positief	10	25,6%
positief	26	66,7%
neutraal	2	5,1%
negatief	1	2,6%
zeer negatief	0	0,0%
Totaal	39	100,0%

Open vraag: Hebt u nog opmerkingen of een toelichting?

mooi toegankelijk en sympathiek examen!

De context over alter ego's vond ik minder geslaagd, omdat de vragen bij deze context veelal draaiden om de toepassing van metafysische opvattingen over personen op alter ego's. Hoe deze vragen opgevat worden en hoe daaropvolgend antwoord wordt gegeven op de vragen hangt m.i. sterk af van de metafysische opvattingen die een kandidaat heeft over alter ego's. Ook vragen waarbij leerlingen de impliciete definitie van een begrip uit een tekst moeten halen zijn m.i. niet erg geschikt voor een eindexamen. Het is namelijk erg lastig om te bepalen wanneer leerlingen de tekst genoeg hebben gebruikt om het antwoord goed te keuren.

Het valt mij op dat de verschillende docenten filosofie verschillend denken over hoe het CV toegepast zou worden. Persoonlijk vind ik het CV duidelijk en is dit wat leidend is bij het nakijken. Het is echter mijn ervaring dat er veel docenten zijn die vinden dat zij vrij zijn om de antwoorden van leerlingen te interpreteren als juist, ook wanneer er door het CV gevraagde begrippen of uitleg etc niet zijn genoemd. Dit lijkt bij tweede correctiewerk tot grote problemen en verschillen in scores. Het zou fijn zijn wanneer hier rechtlijnigheid in kan worden gevonden.

Ik weet niet of de reactie op deze plek relevant is, maar het moet me wel van het hart: het valt mij op dat collega's heel verschillend omgaan met het corrigeren van het eindexamen (bij filosofie vwo speelt dit misschien nog wel meer). Sommige collega's nemen in mijn ogen veel te veel ruimte om allerlei antwoorden maar goed te rekenen. Als tweede corrector is het niet altijd makkelijk om hier in voldoende mate tegenwicht tegen te bieden.

Er wordt zoveel reproductie gevraagd dat filosofie steeds meer een stampvak wordt. Dit heeft weinig meer met filosofie van doen.

Op enkele vragen is de substantie van de antwoorden in het antwoordmodel gebaseerd op wat in schoolboeken filosofie staat en niet op wat in de serieuze wetenschappelijke literatuur gegeven is.

Graag had ik in deze enquête één of meer vragen gezien over het correctiemodel, bv. - Was het correctiemodel correct? - Was het correctiemodel volledig? - Bent u (na overleg met de 2e corrector) afgeweken van het correctiemodel? Ik vind namelijk meestal het centraal examen zelf best goed, maar het correctiemodel een stuk minder. Ik denk dat de kwaliteit van het correctiemodel enorm omhoog kan als er eerst een paar filosofiedocenten naar kijken (en dus ook naar het examen zelf).

Dank voor deze ruimte. Ik vind het examen beginnen met het verslag van een ernstig auto-ongeluk, en iemand die aan zichzelf gaat twijfelen een zeer slechte keuze. Voor mensen die ooit auto-ongelukken meemaakten, zelf of in hun omgeving, roept dit allerlei afschuwelijke sensaties op. Niet geschikt als (openings-)vraag. De vragen over Lady Gaga in meerdere gedaanten vond ik wel erg goed gevonden, ook die over Rating, door de kritische tekst uit de Washington Post erbij. Maar: alstublieft, geen (openings)vragen over ernstige (auto-)ongelukken, of akelige ziektes - leerlingen die hier mee te maken kregen hebben het al moeilijk genoeg. Dank voor uw aandacht hiervoor!

Tijdens het examen is er nogal wat onduidelijkheid geweest over verschillende vraagstelling; hierbij was vaak de 'wie-bepaling' onhelder (welke identiteit van wie moet ik nu gebruiken?) en daarnaast zijn er vragen met en zonder streepjes die verwarrend werken. Een eenduidigheid in dit laatste zou helpen; of alle onderdelen streepjes of geen van de onderdelen streepjes. Daarnaast wil ik nog opmerken dat de hoeveelheid vragen die over kleine specifieke onderdelen van een eindterm gaan erg 'jammer' werken. Het begrip van wat er nu daadwerkelijk aan de hand is krijgt hiermee een knauw; de docenten zullen meer en meer naar de eindtermen gaan toetsen terwijl juist het aanbrengen van vaardigheden zo belangrijk is en zal worden.

Het CV is (te)vaak discutabel. De basisstof wordt er aan de haren bijgesleept. Contexten en toepassingen zijn gekunsteld en de zogenaamde productieve vragen zijn beter te beantwoorden via trucjes dan via filosofische analyse: een kunstmatig onderscheid met de reproductieve vragen

dus. Desalniettemin: ik ben vooral heel blij dat er een CSE is, zou niet zonder willen. De correctie vergt veel meer tijd: ca. 1,5 uur per kandidaat en ca 1 uur per kandidaat in de tweede correctie.

Mijn negatieve oordeel over het gehele examen komt voort uit een reeks moeilijke eindtermen die zijn gevraagd. Dat betreft eindtermen die als zodanig wel gesteld zijn, maar die in het boek mindere prominent of minder duidelijk worden gepresenteerd. Ik snap de antwoorden op de vragen beter met het antwoordmodel, maar dat hadden we niet bij het leren van de 'filosofische stof'. Vr. 8, 13, 24. Of te veel denkstappen: Vr. 12, 13. Overigens complimenten voor vraag 19!

Voor Havisten een te hoog denkniveau. Filosofie is voor deze vaak praktischer ingestelde leerlingen anders dan bij de veel al hogere denkers op het VWO.

Een aantal vragen in het eerste tijdvak waren naar mijn mening gericht op 'details', items die in het boek (en in de lessen) maar kort de revue passeren.

Ik heb de vragen zo goed mogelijk proberen in te vullen. Wellicht is het hierbij relevant dat het om een enkele leerling gaat die van vwo naar havo is overgestapt.

In het examen dit jaar waren een onevenredig aantal punten (4 van de 45) te behalen over een vraag over 1 (te moeilijke) eindterm over 1 (te moeilijke) primaire tekst. Deze (en andere) primaire teksten overstijgen het niveau van de HAVO leerling, die moeten natuurlijk wel gevraagd worden op het examen, ze staan immers in de syllabus... maar daar zou toch meer rekening mee gehouden kunnen worden op het examen. Lagere weging, meer context, kortere vraag etc.

Het effect van de wijzigingen (zie laatste vraag) vond ik dit jaar groter in positieve zin dan het jaar daarvoor. Toen waren er meer vragen maar de vragen vond ik nog steeds (te) complex. Dit jaar was het over het algemeen een prettig corrigeerbaar examen. Vraag 17 vond ik inclusief de inleidende tekst niet zo'n duidelijke vraag,

Sommige vragen lieten meer antwoorden toe dan het antwoordmodel aangeeft.

De toetsmatrix wijst regelmatig details uit de stof aan (Herder, Arpaly), terwijl hoofdlijnen niet getoetst worden. Ik vind dat kwalijk.

5 Afnamegegevens CE

Bron: www.cito.nl

Normeringseenheid	19155
Schooltype/Leerweg	HAVO
Soort examen	CSE
Vaknaam	filosofie
Totaal aantal kandidaten	1.461
Steekproefgrootte	907
Aantal items	24
P ¹ -waarde totale steekproef	0,58
P ¹ -waarde, alleen jongens	0,52
P ¹ -waarde, alleen meisjes	0,60
Maximumscore	45
Gemiddelde score	26,0
Normeringsterm	1,3
Gemiddeld cijfer	6,5
Percentage onvoldoendes (< 5.5)	19,2
Standaardafwijking	6,6
Betrouwbaarheid (asyp. GLB)	0,81
Standaardmeetfout	2,9